

Вісник
отримано 29.11.2021
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 61.051.035
Крем 1.13.
[Signature]

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію

Зубенко Олесі Михайлівни

«ОСОБИСТІСНА РЕГУЛЯЦІЯ ЖИТТЄВОГО СТИЛЮ ОСОБИСТОСТІ»

представлену на здобуття наукового ступеня

доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки,
спеціальність 053 – психологія

Дисертація, що розглядається присвячена актуальній проблемі соціально-поведінкових наук - побудові життєвого стилю сучасної української молоді. Позитивному враженню щодо постановки проблеми сприяє чітка методологія дослідження, зокрема адлеріанській підхід до розуміння стилю життя та концепція емоційної схеми. Автор переконливо аргументує стиль життя як інтегральну характеристику індивідуальності, яка включає: ранній досвід особистості, рівень особистісної зрілості, особливості емоційних рис особистості, стійкі інтерпретації світу, особливості соціальної взаємодії та побудування стосунків, загальний рівень суб'єктивного благополуччя. Відповідно бачимо ґрунтовну авторську позицію щодо досліджуваної проблеми.

Мета дослідження сформульована чітко та презентує не лише певні методологічні уподобання автора, але й засвідчує високу теоретико-методологічну обізнаність щодо досліджуваної проблематики. Відповідно, можна констатувати, що авторові вдалося поглибити теоретичні уявлення щодо механізмів та основних детермінант формування стилю життя особистості.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у рамках НДР «Ранні емоційні схеми як чинники соціального функціонування особистості» (номер державної реєстрації 0120U101353). Слід зазначити, що дослідження, яке розглядається методологічно та концептуально належить до наукової

школи професора О.С. Кочаряна, відповідно його цінність є беззаперечною для розвитку професійної спільноти з психологічного консультування та психотерапії в Україні.

Дослідження проведено на репрезентативній вибірці із застосуванням валідного інструментарію. Зокрема в рукописі дисертації зазначено, що дослідницьку вибірку склали 245 осіб: 142 – жінок та 113 – чоловіків, вік досліджуваних 20-27 років. Досліджуваних було розподілено на дві групи, що брали участь у різних етапах роботи. Група 1 приймала участь в емпіричному дослідженні. Кількість – 195 осіб: 105 – дівчат та 90 – юнаків. За соціальним статусом досліджувані є студентами старших курсів ЗВО м. Харкова або молоддю, що нещодавно завершила вищу освіту та працює. За сімейним станом 100% вибірки не перебувають у шлюбі і не мають дітей, усі досліджувані мають досвід партнерських стосунків. Група 2 приймала участь на етапі впровадження розвивальної та просвітницької програми. Кількість – 60 осіб. З них, 30 осіб – це учасники програми (18 жінок та 12 чоловіків), у віці 21- 30 років. Контрольна група – 30 студентів старших курсів ХНУ імені В.Н. Каразіна (19 жінок та 11 чоловіків у віці 20-23 роки).

Слід погодитися із змістом наукової новизни, зокрема таких її положень як те, що вперше: розглянуто стиль життя сучасної молоді з позицій підходу емоційнофокусованої терапії, а саме: здійснено аналіз його основних компонентів: система ранніх спогадів, травматичні переживання та особливості емоційності, система мотивації та стійкі суб'єктивні інтерпретації світу; побудовано типологію стилів життя особистості на основі моделі емоційної схеми: виділено шість типів життєвих стилів («Уникнення контакту», «Комплекс переважання», «Асертивність», «Міметизм», «Зрілість», «Міжособистісна залежність») та надано змістовну характеристику кожного стилю, встановлено відмінності вираженості стилів у чоловіків і жінок; встановлено роль ранніх дезадаптивних схем у формування стилю життя особистості, а саме: визначено неспецифічний механізм впливу на стиль «Міжособистісна залежність», що модулюється особистісною тривогою, та

специфічні механізми впливу на стилі «Уникнення контакту», «Міметизм», «Комплекс переважання», які пов'язані із дефіцитом базових потреб у злитті та безумовному прийнятті і визнанні цінності. Погодьтеся, така постановка основних здобутків дослідниці є беззаперечним внеском в соціально-поведінкові науки щодо механізмів та основних детермінант формування стилю життя особистості. Позитивної оцінки заслуговує також практичне значення дослідження, яка полягає у розробленні розвивальної та просвітницької програму «Мій шлях» для забезпечення побудування зрілого і конструктивного життєвого шляху особистості сучасної молоді, корекції незрілих настанов у сфері партнерських стосунків, сприяння формування відповідального батьківства у молодих людей.

Результати дисертаційного дослідження опубліковано у 12 наукових працях, з них – 4 статті у фахових виданнях України, 1 публікація у міжнародному періодичному виданні, 7 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Зміст анотації відповідає основним положенням дисертаційного дослідження.

Щодо змісту дисертації по розділах зазначимо про наступне.

У першому розділі «Стиль життя як психологічний конструкт» висвітлено змістовний простір поняття «стиль життя особистості». Обґрунтовано чинники конструювання життєвого стилю особистості. Емоційна схема розглядається як базис побудування життєвого стилю особистості. Автор переконливо засвідчує, що основні акценти поняття «життєвої стратегії» зосереджені на здатності особистості робити вибір способу життя, вирішувати протиріччя «хочу – маю» та створювати умови для самореалізації й творчості. Власне «стиль життя» є інтегративною категорією, яка об'єднує певні стійкі риси індивіда, моделі поведінки й стосунки із навколишнім світом, вибір шляху розвитку й досягнення життєвих цілей. Конструкт «життєвий сценарій» додає у цю картину розуміння витоків у вигляді батьківського програмування та аспекти неусвідомлюваності й нездоланності сценарію. Проаналізовано ключові властивості, які

кореспондують з певними особливостями життєвого стилю особистості, зокрема раннім формуванням, травматичною природою й стійкістю, що надає підстави розглянути емоційні схеми як предиктори формування життєвого стилю.

У другому розділі *«Організація і методи дослідження»* надано характеристику дослідницької вибірки, методам дослідження. Представлено організацію та процедуру дослідження.

Основна ідея емпіричного дослідження полягала у верифікації психотерапевтичного погляду на проблему життєвого стилю, що відображає визнання в основі останнього наявність інфантильної емоційної схеми.

Для проведення дослідження використано комплекс адекватних методів і методик. Психодіагностичний інструментарій є новим та валідним. Підібрані методики відповідають концепції компонентів емоційної схеми та відображають емоційну, травматичну, когнітивну та мотиваційну складові. Зазначені компоненти емоційної схеми розглянуто як такі, що є детермінантами життєвого стилю особистості. Така постановка методології та дизайну дослідження є достатньо обґрунтованою та оригінальною.

У третьому розділі *«Типологія та чинники формування стилю життя особистості»* обґрунтовано типологію стилів життя сучасної молоді. Здійснено аналіз компонентів та гендерних відмінностей у життєвому стилі особистості сучасної молоді. Ранні дезадаптивні схеми представлено як предиктори стилю життя особистості. Емпірично розкрито питання особистісної тривоги та рівня функціонування особистості як чинників модуляції впливу РДС на стиль життя особистості. Проведено аналіз компонентів життєвого стилю шляхом аналізу ранніх спогадів, оцінки рівня зрілості особистості в цілому та окремих сфер психічного, сталих емоційних рис особистості та системи суб'єктивних інтерпретацій навколишнього світу (базисних переконань). Погодьтесь, використання контент-аналізу в такому контексті розкриває вагомі перспективи подальших інтерпретацій. Як позитивне слід відзначити, що автором розкрито механізми модуляції впливу ранніх дезадаптивних схем на

стиль життя особистості (рис.3.2.). Ранні дезадаптивні схеми (РДС) розглянуто як предиктори формування життєвого стилю, коли встановлений зв'язок стилю з РДС відбиває певні механізми його формування.

У четвертому розділі «Розвивальна та просвітницька програма «Мій шлях» для молоді» представлено теоретичні принципи, структуру та зміст програми «Мій шлях». Надано оцінку її ефективності, зокрема відбулися позитивні зміни у рівні вираженості зрілих якостей особистості (відповідальність, самостійність, самоактуалізація), зафіксовано зміни у напрямку зростання емпатії, саморозкриття, прийняття та підтримки, психологічної інтимності та близькості у настановах в партнерських стосунках та підвищення рівня готовності до батьківства.

Аналізуючи зміст дисертаційної роботи О.М. Зубенко слід констатувати високий рівень дослідницької компетентності авторки, вміння порушувати та вирішувати комплексні пошукові завдання як на рівні теоретичного так і емпіричного дослідження. Разом з тим, хочу звернути увагу дослідниці на кілька питань:

1. В теоретичній частині роботи бажано врахувати результати досліджень Литвиненко О.Д. «Соціально-психологічні засади розвитку адаптаційного потенціалу молоді в умовах сучасного соціуму (2019), проте, це може бути перспективою подальших наукових пошуків.

2. В підборі методів психодіагностичного дослідження питома увага приділяється питанню шлюбу, материнства-батьківства. Вважаємо, що зазначені контексти варто було би представити в теоретичній частині роботи.

3. В аналізі ефективності корекційної програми бажано надати узагальнення щодо змін у напрямку зростання психологічної інтимності та близькості у настановах в партнерських стосунках та підвищення рівня готовності до батьківства. Таке питання є актуальним у зв'язку із розповсюдженням тенденцій «чайлдфрі», материнства-батьківства без партнера, тощо.

Разом з тим зазначу, що поставлені питання жодним чином не знижують цінності дисертаційного дослідження, переважно, розкривають його перспективи.

Таким чином, вважаю, що дисертація Зубенко Олесі Михайлівни «Особистісна регуляція життєвого стилю особистості» є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить науково обґрунтовані результати і за актуальністю, змістом, обсягом, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її авторка *Зубенко Олеся Михайлівна* заслуговує здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

Доцент кафедри загальної і медичної психології

Національного медичного університету

імені О.О. Богомольця,

к.психол.н., доцент

В.Є. Луцьов

